

ВІДГУК

офіційного опонента, докторки культурології, доцентки
Божко Любові Дмитрівни на дисертацію

**Діденко Ніни Олександрівни «Рекреаційний компонент в явищах
масової культури сучасної України (на прикладі культурно-спортивних
закладів)»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
034 – культурологія

Актуальність теми дослідження. Нові умови буття в полікультурному суспільстві, існування в єдиному інформаційно-інтелектуальному просторі стрімко породжують інноваційні культурні практики сучасності. Багатовимірність та складність культури ХХІ століття потребує диференційованих, виражених культурологічних досліджень. Зокрема, постає необхідність детальнішого дослідження у цьому контексті масової культури у множинності її функціональності та породжуваних нею культурних практик. Саме цій актуальній темі присвячене дисертаційне дослідження Діденко Н.О., в якому масова культура презентується як домінуюча культурна форма сучасності із притаманною їй явищам функцією рекреації, що складає основу індустрії дозвілля. Масова культура визначається як складна індустрія символів, образів та практик споживання культурних цінностей. Діалектична формула культуротворення практик масової культури спонукає до визначення адаптивних стратегій споживання як певної екології масової культури, а також її розважально-рекреативного чинника як способу відновлення й збереження балансу та рівноваги сучасної людини. Отже, вже цей набір проблем свідчить про професіоналізм та обізнаність дисертантки в проблематиці постсучасного суспільства, яке пов'язують з постмодернізмом (Ф. Джеймсон), зі зростанням ролі послуг, на відміну від виробництва (Д. Белл), з гіперкритичним режимом селекції інформації (Ф.Уебстер). Рекреаційна інфраструктура масової культури становить значну частку прибутків світової економіки, в Україні ж ресурсна база креативних індустрій масової культури, що має значний потенціал, стоїть лише на початках свого розвитку. Музично-танцювальна медіакультура виокремлена

дисертанткою як специфічна сфера функціонування ефективної індустрії дозвілля, інституціалізована через мережу культурно-спортивних закладів. Відповідно предметом дослідження дисертантки обрано рекреаційний потенціал сфери дозвілля (популярної музично-танцювальної медіакультури), реалізований культурно-спортивними закладами як соціальними інститутами української масової культури.

Метою дослідження дисертантка ставить обґрунтування теоретичних та практичних засад «реалізації рекреативної функції масової культури як феномена соціокультурного простору початку ХХІ століття на прикладі функціонування культурно-спортивних закладів в Україні як організаційно оформлених соціальних інститутів рекреаційної інфраструктури масової культури, виявити тенденції їх розвитку як складової сучасної індустрії дозвілля» (с.17).

Виконуючи завдання дослідження, Н.О.Діденко здійснює змістовний аналіз літератури з досліджуваної теми, розкриває сутність та проводить функціональний аналіз явищ масової культури, досліджує індустрію дозвілля як систему рекреаційних послуг, вивчає становлення та рекреаційний потенціал популярної музично-танцювальної медіакультури, здійснює характеристику культурно-спортивних закладів як соціальних інститутів рекреаційної інфраструктури, виявляє рекреативний компонент у тренувально-педагогічних практиках культурно-спортивних закладів.

Зв'язок роботи з науковими програмами та темами. Дисертаційне дослідження Діденко Н.О. виконане в рамках комплексної наукової теми кафедри культурології та міжкультурних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв «Актуальні проблеми теоретичної та практичної культурології» (державний реєстраційний номер № 0120U105692).

Науковий рівень достовірності й обґрунтованості основних положень, висновків та результатів. Наукові положення дисертації та висновки логічно і обґрунтовано впливають зі змісту дисертаційного

дослідження, застосування наукової методології дослідження, її об'єктивність та наукова новизна не викликають сумніву та є достатньо обґрунтованими. Завдання дисертації відповідають поставленій меті та повністю розкривають тему дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження не викликає сумнівів та полягає у тому, що авторкою вперше: здійснено функціональний аналіз масової культури та обґрунтовано системоутворюючий потенціал її рекреативної функції; обґрунтовано типологію культурно-спортивних закладів як організаційно оформлених інституцій рекреаційної інфраструктури сегменту масової культури, що поєднують у своїй діяльності спорт, популярну музику і побутовий танець, танцювально-рухову терапію, забезпечуючи споживачам культурних послуг дозвілля, психічну реабілітацію й релаксацію у популярно-масовому форматі; обґрунтовано та введено в науковий обіг поняття популярної музично-танцювальної медіакультури, що являє собою поєднання різноманітних субкультурних та контркультурних явищ, опосередкованих інформаційними медійними технологіями; уточнено інфраструктуру індустрії дозвілля як системи рекреаційних послуг, що надаються в соціокультурному просторі, поняття рекреативної хореографії, що ґрунтується на релаксаційному ефекті, є основою танцювальних стилів, може використовуватися з терапевтичною й реабілітаційною метою та становить частину музично-танцювальної поп-культури.

Практичне значення представленої дисертації полягає у тому, що її положення і висновки можуть бути використані у практичній діяльності органів виконавчої влади, які визначають державну політику у сфері культури, здійснюють організаційно-правове регулювання діяльності культурно-спортивних закладів.

У вступі дисертанткою обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт та предмет дослідження; окреслено теоретико-методологічні засади дослідження, розкрито наукову

новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про особистий внесок здобувачки, апробацію результатів дослідження та публікації авторки, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі дисертації авторкою розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження феномена масової культури як соціального явища, зокрема проаналізовано феномен масової культури як домінуючу культурну форму сучасного суспільства (підрозділ 1.1) та здійснено функціональний аналіз явищ масової культури (підрозділ 1.2). Н. О. Діденко детально аналізує витoki та генезу явищ масової культури, теорії масової культури (З.Фрейда, М. Хоркгаймера, Т. Адорно, О. Шпенглера та ін.). Дисертантка плідно порівнює евристичний потенціал категорій «масовість» та «масова культура», що дає можливість коректно описати розмаїття інтерпретативних моделей постмодерністського дискурсу масової культури. Дисертантка відзначає, що, з одного боку, масову культуру характеризує підвищена маніпулятивність, а з іншого – клішовані стереотипні програми споживання, презентовані рекламою, брендингом, модою, дизайном. Н.О.Діденко переконливо доводить, що із значної кількості інтерпретацій масової культури, де домінують переважно об'єктні характеристики формотворення культури як норми, маловивченими є рекреативно-дозвілєві ознаки, а орієнтація на гедонізм як моральне начало «визначає поведінковий і наративний дискурс «масового» індивіда, а тілесність стає світоглядною установкою, яка набуває субстанційного статусу як основна характеристика цієї культури» (с. 67). Саме рекреативна функція і компонент у явищах масової культури – а в цілому – рекреативні послуги – становлять, за твердженням авторки, основу сучасної індустрії дозвілля, «забезпечуючи психічну реабілітацію й релаксацію в будь-яких сегментах і субкультурних блоках» (с. 68).

У другому розділі, ґрунтуючись на детальному аналізові рекреативної функції масової культури в соціокультурному просторі сучасної України, дослідниця зосереджує свою увагу на розглядові індустрії дозвілля як

системи рекреаційних послуг (підрозділ 2.1) та виокремлює рекреаційний потенціал популярної музично-танцювальної медіакультури (підрозділ 2.2). Н.О.Діденко аналізує напрями (або галузі) реалізації рекреативної функції масової культури, які об'єднує в два блоки, що включають культуру відпочинку, психічної рекреації, реабілітації та культуру фізичного розвитку, підтримання й відновлення здоров'я. У формі табличної інформації цілком обґрунтовано подано рекреаційні послуги індустрії відпочинку (с. 76), індустрії розваг (с. 81-82), рекреаційні послуги індустрії свята й інших дозвіллєвих галузей третинного сектору економіки (с. 85-86). Авторка слушно відзначає, що окремі послуги індустрії відпочинку і свята опосередковуються і визначають інформаційно-комунікативними технологіями. Також дисертантка аналізує музичну індустрію, виокремлюючи в її межах індустрію танцю як окрему галузь, наводить жанрово-стильову генезу популярної музично-танцювальної медіакультури (с.106), виокремлюючи структуру української музичної культури. Позначеним науковою новизною є сформульоване авторкою поняття музично-танцювальної медіакультури, в межах якої сфокусовано увагу на рекреативній хореографії. Детальний аналіз таких сучасних форм культуротворення, як індустрія послуг та спонук, дає можливість порівняти, як їх використовують у різних практиках культури – моді, дизайні, рекламі, брендингу. Дисертантка стверджує, що фольклорні витоки видовищної культури набувають спеціальної культивування в ігровому, подієвому просторі мас-медіа. Відбувається певна театралізація простору повсякдення, де великого значення набувають невербальні, жестиальні типи комунікації.

У третьому розділі роботи дисертанткою розглядаються культурно-спортивні заклади в масовій культурі та індустрії танцю України, зокрема культурно-спортивні заклади як соціальні інститути рекреаційної інфраструктури (підрозділ 3.1) та рекреаційний компонент у тренувально-педагогічних практиках культурно-спортивних закладів (підрозділ 3.2).

Н.О.Діденко аналізує культурно-спортивні заклади та їх функції як суб'єктів рекреаційної інфраструктури музично-танцювальної медіакультури, а також спектр рекреаційних послуг, які вони можуть надавати, опосередковано пов'язаних з хореографічним мистецтвом. Дисертанткою доведено, що педагогічно-тренувальні практики в «культурно-спортивних закладах здійснюється на засадах функціонального тренінгу і спирається на ритмоформули популярної музично-популярної медіа культури як елемент індустрії танцю України» (с. 193) та спрямовані на досягнення рекреаційного й реабілітаційного ефекту. Дисертантка визначила інституційну структуру індустрії танцю, в межах якої перетинаються та поєднуються елементи масово-популярної культури, елітарної культури та фольклору. В роботі акцентується, що «практики культурно-спортивних закладів, можна розглядати як певний механізм творення смислів, основу якого становить пармова танцю» (с. 162).

Висновки дисертаційного дослідження (с. 195–202), зроблені авторкою в процесі роботи над дисертацією, відповідають меті й завданням дослідження, є аргументованими та виваженими, містять основні наукові результати дослідження. В цілому позитивне враження від дисертаційної роботи Діденко Ніни Олександрівни не виключає деяких зауважень і побажань:

1. У підрозділі 1.1 дисертації детально аналізуються погляди вчених та теорії генези масової культури, втім дисертантка на с. 23 зазначає: «питання про нерозривний зв'язок масової культури з масовим суспільством залишається дискусійним», – що саме, на Вашу думку, викликає найбільшу дискусію у цьому питанні, та як співвідносяться поняття «масової культури» та «масового суспільства».

2. Чим різняться між собою рекреаційні послуги, що надаються секторами індустрії відпочинку (с. 76), індустрії розваг (с.81–82), індустрії свята та інших дозвіллевих галузей (с. 85–86) і що між ними є спільного, з точки зору присутності мас-культурного чинника.

3. У дисертації на с. 94 Ви наводите статистичні дані про кількість закладів культури відпочинку й туризму в Україні – це бібліотеки, клубні заклади, колективні засоби розміщення, дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, суб'єкти туристичної діяльності (Таблиця 2.4), що включають дані за 2010 р. і далі проміжок 2014-2018 рр. Все ж, з огляду, що нині ми вже маємо 2023 р., хотілося б дізнатися, якою є ситуація станом на сьогодні стосовно цих кількісних показників, яка динаміка спостерігається, з огляду на об'єктивні умови існування країни.

4. Деталізуючи і розглядаючи загальносвітові музично-стильові напрями (підрозділ 2.2.) варто було б все ж більшу увагу приділити розвитку та генезі цих музичних явищ на українських теренах.

Висловлені зауваження та побажання не применшують наукової цінності результатів дослідження. Дисертаційне дослідження «Рекреаційний компонент в явищах масової культури сучасної України (на прикладі культурно-спортивних закладів)» за актуальністю, глибиною опрацювання поставленої проблеми, обґрунтованістю головних положень і висновків, наявністю наукової новизни та практичної значимості відповідає вимогам, що висуває Міністерство освіти і науки України до дисертаційних досліджень, що викладені в пп. 5–9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а його авторка, Діденко Ніна Олександрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія».

Офіційний опонент:

докторка культурології, доцентка,
завідувачка кафедри туристичного бізнесу
Харківської державної академії культури

Любов БОЖКО